

MIJAT SABLJAR

Dr. IVAN MIRNIK

Fragment autobiografije c. k. majora Mijata Sabljara sačuvao nam se u Historijskom arhivu JAZU (sign. XV—12/III,1), kao i u prijepisu Josipa Brunšmida (1858.—1929.) u arhivu Arheološkog muzeja u Zagrebu. Već činjenica da je Brunšmid našao za shodno da prepíše ove vrlo zanimljive, ali nepotpune bilješke, ali i još podosta drugih, govori o tome da je Sabljara vrlo visoko cijenio, pa je možda i namjeravao da iz objavi. Brunšmid se također vrlo obilato služio i Sabljarovim inventarskim arcima Narodnog muzeja, osobito pak onima numizmatičke zbirke.

Josip je Matasović također visoko cijenio Sabljara: *Jedan Sabljar, čovjek vojnički pedantan, koji je neumorno sabirao, opisivao, sam risao i mjerio predmete, koji je istina mnoge spise »Društva« u konceptu podnosio Kukuljeviću sa rubralnom opaskom »na viđenje i popravljanje presv. odnu. vel. žup. I. K. S.«, čovjek je komu se mora odati posmrtna počast za sabiranje spomenika naše starine. Sa skućenim sredstvima, tako reći privatno u tijesnim prostorima, sa totalnim nehajem i nerazumijevanjem šire javnosti, bila je muka sabirati predmet po predmet među svijetom, koji je iza 1848. »prašnjave pergamene« puštao vatri i plijesni ili fi-larkama, ili bacao u komore i na tavane stare ukusne objekte, jer ne bijahu po — modi* (Matasović, 1922.: (14.—15.).

Sabljarovim su se detaljnim bilježnicama i putnim bilješkama dobro poslужili još u prošlom stoljeću i J. F. Neugebauer i Th. Mommsen (CIL III, 1: 279.). Postoji i opsežna topografska kartoteka, a od njegovih brojnih planova objavljen je tlocrt Medvedgrada iz godine 1840. (Arhiv, 3./1853.: Obris Medvedgrad-

skih razvalinah). Objavljene su Sabljarove za-bilješke s puta po Solinu i Vranjicu (Mirnik, 1981.), među kojima se nalaze i prvi naš spomen podmorskih nalaza (Mirnik, 1972.). Isticana je također Sabljarova uloga u razvitku numizmatičke znanosti (Rengjeo, 1953.:68.—69.). Kako se Sabljarovi spisi danas nalaze raspršeni po svim mogućim i nemogućim zagrebačkim ustanovama (JAZU, Arhiv Hrvatske, Republički zavod za zaštitu spomenika kulture — nekadašnje Zemaljsko povjerenstvo za očuvanje umjetnih i historičkih spomenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, Povijesni muzej Hrvatske, Arheološki muzej itd.), postoji mogućnost da se nađe i još koji fragment njegova životopisa. Josip je Matasović poznao i Sabljarov curriculum vitae, jer iz njega izvodi sljedeće: *Stari Sabljar (1809 fenrih), koji je im Allerhoechsten Sr. Maj. Dienste (kako mu kaže curriculum vitae) 387 i pol milja godišnje, čini to od srca sada Nj. Veličanstvu Narodu, a u penzionerskim godinama, živeći u mizeriji, popisuje knjižnicu i stare novce za 2 for. nadnice, kao što to čini jedan bilježnik banskog stola za 1 for. I novac i rude i biljke i punjene ptice spadaju pod jednaki interes svakog od ovih muzejalnih pojedinaca, jer ih prožima jedna želja: pokazati kulturu naroda i tim prkositi neprijatelju konstitucije i slavijanstva* (Matasović, 1922.: 12.).

Autobiografiju je Sabljar započeo oko god. 1861., no uz nepregledan drugi posao u muzeju radi oslabljela vida i malaksalih snaga nije daleko došao. U tome ga je preduhitrila smrt dana 21. prosinca 1865. u Zagrebu. Pokopan je dna 23. prosinca vrlo svečano na groblju sv. Roka, nedaleko od groba Vatroslava Lisinskog. Od kuće ga je otpratila satnija vojske u 3 sata poslije podne i nad otvorenom rakom ispalila počasnu salvu. On još i danas tamo negdje sniva vječan san, jer su ga prigodom prijenosa kostiju ilirskih preporoditelja posvema

zaboravili. U tom snu ga ne smetaju ni bučna djeca, ni psi, ni ljubavni parovi. Jednom godišnje, na spomen-dan Sv. Roka, odnosno u nedjelju koja slijedi, u crkvi se služi i misa, a oko nje je proštenje. Dragutin Hirc (Zagreb, 6. IV. 1853.—21. V. 1921.), koji ga je kao dječacić posjećivao u muzeju o svemu ovome piše: *A danas? Danas ostao je taj muž bez groba i križa. Drač i korov prekršiše ono tlo, pod kojim leže trudne i izmučene kosti Mijata Sabljara!* (Hirc, 1900.: 382.).

Mihael (Miho, Mijo, Mihalj) odnosno Mijat Sabljar (Hirc, 1896.; 1900.; Znameniti i zaslužni Hrvati, 1925.: 234.; Stanojević 4/1928.: 1.—2.; ELU 4/1966.: 148.; Mirnik, 1981.; Hoelbl, 1990.) rodio se u Dubici 5. svibnja 1790. u velikoj graničarskoj obitelji. Nakon školovanja započeto u rodnom gradiću, šalju ga u znamenitu i odličnu vojnu akademiju u Bečkom Novome Mjestu — o svemu tome može se dobiti odlična slika iz njegovih zapisa. Iz akademije izlazi godine 1809. i odmah kao zastavnik počinje vojnu karijeru u napoleonskim ratovima (Svoboda, 1894.: 365.; Jobst, a.a.). Kad je sklopljen bečki mir, Sabljar je stacioniran na granici francuskih ilirskih provincija s Otmanskim Carstvom. Godine 1813. ponovo se, sa čitavim svojim bataljonom, vraća pod austrijsko zapovjedništvo i bori se protiv Napoleona u Italiji. Te je godine promoviran u čin poručnika. Nakon Napoleonova pada Sabljar boravi u Dalmaciji u vremenu između 1814. i 1816., poslije djeluje na Kordunu, a 1819. obavlja geodetska snimanja u blizini Trsta. Od godine 1821. živi u Glini i radi kod vojnoga graditeljstva, 1827. ga vidimo u Lici kao građevinskoga kapetana u vojno-građevinskoj jedinici Ličke pukovnije. U pedesetoj godini života umirovljen je sa činom c. k. majora. Tada počinje najplodnije razdoblje Sabljarova života.

Još kao pitomac u Bečkom Novome Mjestu cijeni lijepu knjigu, a već kao mladića zanimaju ga stare građevine Italije. Njegova ljubav prema starinama mogla se razvijati na tlu Dalmacije jednako kao i Like. Vrlo rano postaje i strastveni sakupljač starinskih i zanimljivih predmeta, te o njima vodi i bilješke. U svemu on je autodidakt, čije znanje i učenost s vremenom dosežu zavidnu visinu među suvremenici-ma.

Objavljivao je manje priloge sa zanimljivom tematikom. Tako je, npr., godine 1845. prikazao pčelarstvo na području nekadašnje Dubrovačke Republike (Sabljar, 1845.). Iz Trsata je poslao i prilog o broju ovaca kod Ličke regimente i o tome što se sve dobiva iz njihove vune (Sabljar, 1847.). Objavljeno mu je i još jedno pismo Dragutinu Rakovcu, u kojem je opisao sjeme pamuka i jedan ihtiološki dar (Hirc, 1900.: 382.); nadalje je naveo sva imena za trsje u Hrvatskom primorju (Sabljar, 1853.). Daje također prijedloge gospodarske naravi, a u vezi s Vojnom krajinom (Sabljar, 1853./a). On je ujedno i prvi predložio muzejsku mrežu u Hrvatskoj i Slavoniji (Sabljar, 1853./b). U jednom drugom prilogu je pak opisao obilni ribolov u Primorju, dao imena voća i grožđa u Beretincu kraj Varaždina i prikazao zanimljive vrste mramora koje su godine 1832. iz Rijeke i njene okolice (Sv. Martin, Cerovac, Mlaka, Trsat, Mlin i Drenova) poslali u Beč (Hirc, 1900.: 382.).

Sabljarovim zoološkim bilješkama u vezi s narodnim nazivima u arhivu JAZU služio se B. Šulek. Sabljarova je zasluga i to što je 14. prosinca 1856. u okviru Gospodarskog društva osnovan Naravoslovni odsjek, s njim, dakako, u odboru. On je prvi otkrio na Velebitskim Oštarijama endemičnu vrstu puža *Capylaea Stenomphala*, a S. Brusina mu je s dužnim poštovanjem posvetio jednu vrstu *Clausilie* iz pod-

roda — *Strigillaria*: *Strigillaria Sabljarii* (Hirc, 1896.: 820.).

Vrlo brzo nakon umirovljenja dolazi na Trsat kao pristav bogatog i raznovrsnog muzeja sjajnoga vojskovođe, austrijskog maršala Irca Lavalu grofa Nugenta-Westmeatha (Ballynacora, Irska, 3. IX. 1777. — Bosiljevo, 21. VIII 1862.). No, rodoljublje Sabljarovo bilo je jače, te je vrlo brzo doputovao u Zagreb kako bi sve svoje snage posvetio Narodnome zemaljskome muzeju, za koji su darovi počeli pristizati već godine 1828. i 1829. Za početak Sabljar 1843. popisuje stare novce kojih imade više od 1000. On je i darovatelj: njegove zbirke domaćih ruda i ljuštura poklonjene godine 1843. zameci su Hrvatskih prirodoslovnih muzeja (Ljubić, 1870.: 5.; Hirc, 1896.: 819.). Isto tako je osnovao i zoološku, numizmatičku i sfragističku zbirku. Godine 1845. poklanja i stare natpise i rukopise, kao i arhivalije (Hirc, 1896.: 819.). Kad je godine 1846. otkupljena palača grofa Dragutina Draškovića u Opatičkoj ulici, u nju sele i zbirke, pa Sabljar poklanja još ljuštura i kukaca. *Koi promotri imena darovnika, on će odmah uviditi, da je g. major Sabljar u svakoj struci najviše darovao; i zaista i jest tako. G. major Sabljar domorodac je pravi, koi za se ništa ne radi, nego sve za korist domovine, za korist čovečanstva. Njegovo serdce tako je plemenito, nedužno, smireno i od svake oholosti prosto, da on ni nemisli, da bi ga tko naplatio ili pohvalio za to., što sve svojoj domovini daje,* piše Ljudevit Farkaš-Vukotinović u Narodnim novinama od 3. ožujka 1846.

Sabljar je zaslužan i za osnutak knjižnice i dendrološke zbirke, ujedno i herbara, tzv. »Novog ilirskog herbara« godine 1847., koji sadrži oko 1600 biljaka. Na herbaru s njim rade i dr. Hugo Klinggräff i prof. Kajetan Petter. Uza svaku biljku Sabljar prilaže ceduljicu s narodnim imenom, mjestom gdje je ubrana, njemačkim imenom, ljekovitim svojstvima, a K. Schlosser

još svojim rukopisom dodaje latinsko ime (Hirc, 1896.: 819.). Neko je vrijeme Sabljar za svoj neumorni rad na numizmatičkoj zbirci primao i dnevnicu od 2 forinte, prema odluci Banskog vijeća iz godine 1850., no to je trajalo sve do veljače 1851. Nadalje Sabljar sređuje i knjižnicu (1855).

Kad je godine 1850. Kukuljević u Zagrebu osnovao *Društvo za povjestnicu i starine jugoslavenske*, Sabljar oduševljeno sudjeluje u radu tog društva, ne samo kao član, već i kao odbornik ravnateljskog odbora, u kojoj funkciji mu je produžen mandat na prijedlog samog bana Josipa baruna Jelačića Bužimskog (Arhiv, 2/1852.: 446., 449., 460.; 3/1854.: 344.; Matašević, 1922.: 12.). Odbornikom prestaje biti godine 1855. radi preseljenja iz Zagreba (Arhiv, 4/1857.: 401.). On je isto tako 3. ožujka 1853. preuzeo i tajničku funkciju u Društvu i u Matici ilirskoj od Ivana Perkovca (Harmica/Brdovec, 23. V. 1826. — Samobor, 16. IV 1871.). Položivši 22 forinte, Sabljar je postao i obvezanim utemeljiteljem društva (Arhiv, 4/1857.: 407.), a nakon Rakovčeve smrti preuzeo je i blagajničke poslove (Arhiv, 4/1857.: 399.; 401.). Također je od velike važnosti i Sabljarov udjel u razošiljanju na sve strane araka upitnika Društva u vezi s etnografskim, prirodoslovnim i starinarskim znamenitostima.

Mijat Sabljar godine 1852. kreće prvi put u obilazak Vojne Krajine, Hrvatskog primorja i dijela Dalmacije, s odličnim uspjehom, i vraća se kući s obilatom darovima i otkupljenim predmetima za muzej. Na svoj drugi put Sabljar odlazi 27. rujna 1853. i vraća se tek 9. svibnja 1854. primoran bolešću, koja ga je shrvala u Dubrovniku. Ovo putovanje bilo je još plodonosnije od prvoga, ne samo zbog skupljene muzejske građe (8 velikih sanduka!), nego i zbog Sabljarovih prevažnih putnih bilježaka i crteža. Prema računu od 18. kolovoza 1854. na

tom je putovanju potrošio sveukupno 400 forinti i 20 novčića. O tom putu objavio je i izvještaj (Arhiv, 3/1854.: 339.—342.). Još godine 1859. netko od profesionalnih i u svim režimima prisutnih birokrata sjetio se da Sabljarovim izvještajima nisu priloženi računi za otkupljene predmete, kao ni putne karte, što je izazvalo indignirani odgovor Sabljara Kraljevskom namjesništvu, pisan na Goljaku.

Nakon prerane smrti Dragutina Rakovca (Biškupec, 31. X. 1813. — Zagreb, 22. XI. 1854.), Gospodarsko društvo, jedan od osnivača Narodnog muzeja, postavlja Sabljara za čuvara arheološke i nekih drugih zbirki, a dr. Praunspbergera imenuje čuvarem prirodoslovne. Upravo u vrijeme Rakovčeve smrti Sabljar je zabilježio da je numizmatička zbirka narasla na 26.504 komada. No, već 1855. za čuvara cijeloga Narodnog muzeja biva imenovan Ljudevit pl. Farkaš Vukotinić (Zagreb, 14. I. 1813. — 17. III. 1893.), u povodu čega Sabljar uvrijeđen odlazi iz Zagreba. Ivan pl. Kukuljević-Sakcinski (Varaždin, 29. V. 1816. — Puhakovec, 1. VI. II. 1889.), predsjednik Društva za povjestnicu jugoslavensku, u povodu tog događaja na sjednici 25. rujna 1855. javno je izrekao sljedeće riječi: *Sa žalostiju je razumielo ravnateljstvo odaljenje najzaslužnig muža za narodne naše zavode, koji je za vrieme višegodišnjeg svojeg sudjelovanja oduševljenim požrtvovanjem i neutrudljivom brižljivošću tako u narodnom našem muzeju kod sakupljenja i uređivanja sbirkah, kao i kod društva ovog žertvujući duševne i tjelesne svoje sile, sigurno pervenstveno zaslužio: zašto ravnateljstvo ovo nemože propustiti istome velezaslužnome mužu ovdje javno najsrdačniju zahvalu izreći* (Ljubić, 1870.: 11.).

Ljubić nastavlja: *Tiem se umiljati starac zadovolji, povrati se u Zagreb, te nastavi uređivati novce do rujna 1857. kadno bje sasvim od muzeja uklonjen.* (Ljubić, 1870.: 11.). Začuđujuće je od Ljubića čuti takve izričaje o nekome, jer se znade da je on malo za koga imao dobre riječi. Kako Kršnjavi piše: *On se svadjao ne samo u Zagrebu sa celim svetom od »posljednje piljarice« do »mudrih glava«, već i u Starigradu od posljednjeg ribara do rođenoga brata.*

Sabljar još jednom dobiva zadovoljštinu za sve svoje zasluge: 1. travnja 1862. imenovan je prvim čuvarom Narodnog muzeja. No stanje koje ga je u muzeju zateklo bilo je daleko od zadovoljavajućeg. Dok je muzej vodio Vukotinić, prirodoslovne su zbirke dobro i uredno napredovale, ali su knjižnica i arheološka zbirka stradale. Osobito je pokradena numizmatička zbirka: od 1855. do 1858. nestao je jedan zlatni, 391 srebrni i 2103 brončana i bakrena primjerka novca. Mijat Sabljar ponovno spašava stanje zbirki. Godine 1862. obraća se Kr. namjesničkom vijeću s molbom da pri Društvu za povjestnicu jugoslavensku (a ne pri Gospodarskom društvu) imenuje tri posebna odbora: jedan za starine, drugi za knjižnicu i treći za prirodoslovlje. Poznatom svojom starom upornošću Sabljar se na sve strane dopisivao s potencijalnim darovateljima sa ciljem da poveća fundus muzeja, što mu je uspijevalo (Ljubić, 1870.: 13.). Ovaj zadnji odsječak Sabljarova djelovanja prekida smrt 21. prosinca 1865., oplakana u svim dnevnim listovima. Da je još živio koji mjesec, doživio bi i potvrdu muzejskog statuta od kralja Franje Josipa I, od 4. ožujka 1866.

BIBLIOGRAFIJA

- DESPOT, 1955. — DESPOT, Miroslava. Iz prošlosti Nar. muzeja. *Vijesti društva muzejsko-konzervatorskih radnika NRH*, 4./1955., 2.: 53-54.
- HIRC, 1896. — HIRC, Dragutin. Spomen-listak Mijatu Sabljaru. *Vienac*, 1896.: 51.
- HIRC, 1900. — HIRC, Dragutin. Mijat Sabljar. Biografske bilješke. *Prosvjeta*, 8./1900.: 279-382.
- HOELBL, 1990. — HOELBL, Nenad. 200. obljetnica rođenja Mijata Sabljara (1790. — 1865.). *Obavijesti HAD*, 22./1990, 1.: 67-69.
- ZNAMENITI I ZASLUŽNI HRVATI. Zagreb, 1925.: 234.
- JAGIĆ, 1865. — JAGIĆ, Vatroslav. Mijo Sabljar. *Pozor*, 1865.: 34., 35., 37.: 1866.: 40.
- JOBST, Johann. Die Neustädter Burg und die K. u. K. Theresianische Militärakademie. Wien — Leipzig, S.A.
- LJUBIĆ, 1870. — LJUBIĆ, Šime. Narodni zemaljski muzej u Zagrebu. *Viestnik Narodnog zemaljskog muzeja u Zagrebu*, 1/1870.: 3-16.
- MATASOVIĆ, 1922. — MATASTOVIĆ, Josip. Stari i starinarški Zagreb. *Narodna starina*, 1/1922.: 1-16.
- MIRNIK, 1972. — MIRNIK, Ivan. Prve hidroarheološke zabilješke kod nas. *More*, 15/1972., 3.: 13.
- MIRNIK, 1981. — MIRNIK, Ivan. Mijat Sabljar u Solinu i Vranjicu god. 1854. Summary: Mijat Sabljar at Solin and Vranjic in 1854. *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku*, 75./1981.: 209-240.
- MIRNIK, 1987. — MIRNIK, Ivan. »Društvo za povestnicu i starine jugoslavenske« i Hrvatsko arheološko društvo. *Obavijesti HAD*, 19./1987., 1.: 47-49.
- RENGJEO, 1953. — RENGJEO, Ivan. Stariji hrvatski numizmatičari. *Numizmatika*, 5./1953.: 60-81.
- SABLJAR, 1845. — SABLJAR, Mihalj. Kako Dubrovčani pčele goje. *List mesečni hervatsko-slavonskoga gospodarskoga društva*, 1845.: 81-85.
- SABLJAR, 1847. — SABLJAR, Mihalj. Data statistica. Izlomak iz pisma na g. čuvara i tajnika Dragutina Rakovca (Trsat, 5. X. 1846). *ibid.*, 1847.: 64.
- SABLJAR, 1853. — SABLJAR, Mihalj. Imena trsja u Primorju. 1. u Grižani, 2. Kod Rieke. *ibid.*, 1853.: 12-15.
- SABLJAR 1853./a — SABLJAR, Mihalj. Kako bi se mogla podići obrtnost u Krajini vojničkoj. *ibid.*: 18-19.
- SVOBODA, 1894. — SVOBODA, Johann. Die Theresianische Militär-Akademie zu Wiener-Neustadt und ihre Zöglinge... I. Wien 1894.
- SABLJAR, 1853./b — SABLJAR, Mihalj. Osnova, kako da je po glavnim mjestih regimentskih u Hervatskoj i Slavonskoj krajini vojničkoj zavedu sбирke naravnih stvari. *ibid.*: 39., 43., 66.
- SABLJAR, 1854. — SABLJAR, Mihalj. Izviestje odbornika društva g. c. k. majora Mihalja Sabljara o uspjehu svoga putovanja po Dalmaciji god. 1853. i 1854. *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, 3./1854.: 239.-242.
- SABLJAR, 1864. — SABLJAR, Mihalj. Mane koje smetaju razvitku književnosti i sačuvanju umjetnostih i starinarskih predmeta. *Danica ilirska*, 18./1864., 1.: 3.-6.; 2.: 12.-14.; 3.: 19.-20.

MUSEUM NUGENT

IGOR ŽIC

Museum Nugent prvi je kompleksni muzej u Hrvatskoj, a Mijat Sabljar je u službi grofa Laval Nugenta proveo šest godina kao pristav njegovih zbirki. Prije nego objasnimo kako je nastao taj muzej, što je sve sačinjavalo njegov inventar i kakva je bila sudbina njegovih zbirki, predstavimo Laval Nugenta, nesumljivo jednu od najfascinantnijih ličnosti hrvatske povijesti.

Laval Nugent od Westmeatha rodio se 3. studenoga 1777. u Balynacoru u Irskoj, u obitelji koja je polagala pravo na plemstvo od 1621. godine. Bio je sin Michaela Antona Nugenta (umro 1812.), a u austrijsku vojsku stupio je 1793. s posebnom dozvolom koju je potpisao kralj, a koju je u Austriju donio njegov rođak markiz od Buckinghama. Tu je bio štićenik Jakova Roberta Nugenta (1720.—1794.) bliskog rođaka, koji je bio feldmaršal lajtnant. U vojsci vrlo brzo napreduje tijekom napoleonskih ratova i 1809. je general-major i načelnik generalštaba vojvode Johanna.

Na svoju ruku oslobađa Hrvatsku od Francuza, krenuvši iz Karlovca i došavši do Rijeke 27. kolovoza 1813. Potom zauzima Kopar, 12. rujna, i Trst 8. studenoga. U svim tim operacijama pomagao mu je britanski admiral Freemantle sa svojom flotom, kojom je prevezao njega i njegove ljude u Ravenu, odakle Laval dopijeva 26. prosinca do rijeke Po. Kako je Mijat Sabljar također aktivno sudjelovao u ratovima protiv Napoleona od 1809., a kako je 1813., kada je unaprijeđen u čin poručnika, bio na talijanskom ratištu, ne treba odbaciti mogućnost da se tu prvi put sreo s Lavalom.